

Литература

1. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка. – М.: Наука, 1974.
2. Срезневский, И. И. Материалы для словаря древнерусского языка: в 3 т. / И. И. Срезневский. – Репр. изд. – М.: Знак, 2003. – 3 т.
3. Словарь русского языка XVIII века / АН СССР; Ин-т русского языка; гл. ред. Ю. С. Сорокин. – СПб.: Наука, 1984.
4. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В. И. Даль. – М.: Тип. А. Семена, 1863. – 4 т.
5. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / РАН; Ин-т русского языка; отв. ред. Н. Ю. Шведова. – М.: Азбуковник, 2008. – 1175 с.
6. Большой академический словарь русского языка / РАН; Ин-т лингвистических исследований; гл. ред. К. С. Горбачевич. – М.; СПб.: Наука, 2004.
7. Словарь русских народных говоров / РАН; Ин-т лингвистических исследований; гл. ред. Ф. П. Филин. – 2-е изд., испр. – СПб.: Наука; Санкт-Петербург. издат. фирма, 2002–.
8. Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.): в 10 т. / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка. – М.: Рус. яз., 1988–. – 10 т.
9. Словарь русского языка XI–XVII вв. / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка. – М.: Наука, 1975–.
10. Slovník jazyka staroslověnského = Lexicon linguae palaeoslovenicae: ve 4 d. / J. Kurz (hl. red.). – Praha: Academia; Euroslavica, 1966–1997. – 4 d.

Словаўтваральнае і марфалагічнае маркіраванне лексіка-семантычнага вар’іравання ў гняздзе славянскага караня *lik-

*Бранавец П. С., аспірант БДУ,
нав. кір. праф. Рудэнка А. М., д-р філал. навук, прафесар*

Асноўнымі сямасіялагічна значнымі ўзроўнямі любой мовы (як і мовы ўвогуле) з’яўляюцца яе слоўнікавы склад і граматыка. Хоць абедзве гэтыя моўныя падсістэмы маюць выразна адрозную структуру і несумненна вартыя паасобнага разгляду, за кошт іх функцыянальнай узаемасувязі ў маўленні магчыма казаць пра цэлы шэраг памежных лексіка-граматычных феноменаў, перадусім – лінгваспецыфічных семантычных з’яў, такіх як, напрыклад, суадносіны семантычных ролей у сінтаксічных структурах, катэгарыяльнай часцінамоўнай семантыкі, словаўтваральнага, а таксама лексічнага значэння. У дадзеным артыкуле прадстаўлена некалькі выпадкаў семантычна абумоўленага лексіка-дэрывацыйнага і лексіка-марфалагічнага вар’іравання

больш паверхневага характару на прыкладзе вытворных гісторыка-этымалагічнага мажарнязда *lik- у некалькіх славянскіх мовах.

Дзеясловы *ličiti 1. ‘паказваць тварам, упрыгожваць’, 2. ‘абвяшчаць, лічыць’ і *likovati ‘лікаваць, танцаваць’ [1, вып. 15] дэрывацыйна суадносныя з прасл. *likъ. Першы ўтвораны па архаічнай сінтэтычнай мадэлі, бо матываваны больш простаай семантыкай ‘вонкавы выгляд, твар’. Абстрактнае (культурнае) значэнне ‘танец, збор’, адпаведна, засвоена больш новай аналітычнай мадэллю. Падобная дэрывацыйна-семантычная тэндэнцыя назіраецца ў наступных чэшскіх прыкладах: *liční* 1. прым. да *lice* ‘шчака’, 2. дыял. ‘прыгожы’, 3 ‘т. с., што *licový*’ × *licový* ‘пярэдні, вонкавы (пра паверхні)’ [2, sv. I, s. 1107–1108]; *licovat* 1. тэхн. ‘дакладна апрацоўваць паверхні станочных дэталей, якія судакранаюцца’, буд. ‘размяшчаць будаўнічыя элементы на адным узроўні’; 2. тэхн. ‘пасаваць, уваходзіць (пра дэталі, якія судакранаюцца)’, буд. ‘быць на адным узроўні (пра будаўнічыя элементы)’ × *ličit* ‘цэліць стрэльбай, прыкладзенай да шчакі’ [там жа]; складаныя прыметнікі на *-liční* (напр., *dvojlíční* ‘двухбаковы’) × на *-ličí* (напр., *bělolíčí* ‘з белымі шчокамі’) [2]. Першыя адзінкі ў прыведзеных парах прыкладаў дэрывацыйна больш архаічныя, бо адпавядаюць канцэптуальна больш базаваму *lice* ‘шчака’. Другія ж лексемы (ўтвораныя па больш прадуктыўных мадэлях) суадносяцца з *lic* ‘пярэдні бок’ – больш абстрактным лексіка-семантычным варыянтам.

Акрамя словаўтваральнай варыятыўнасці паказальная таксама словаўтваральная лакунарнасць. Так, нягледзячы на пэўнае становішча *ličyць* ‘меркаваць’, недапушчальным з’яўляецца назоўнік *лічэнне ‘меркаванне’ (× *лічэнне* ‘здзяйсненне падліку’) [3, т. 3, с. 56].

Пры фармальна тоеснай дэрывацыі ад *відлічати* вытворныя укр. *відлік*^{MASC} ‘адлік’ × *відліч*^{FEM} мат. ‘адніманне’ [4, т. 1, с. 601] паказваюць марфалагічнае (<к>//<ч>) і марфалагічнае (празграматычны род) замацаванне семантычнай дыферэнцыяцыі агульнага і тэрміналагізаванага значэнняў.

Маркіраванне аднаго са значэнняў адпаведных лексем праз катэгорыю іменнага ліку (праз замацаванне множналікавасці) дэманструюць старарускія пары: *ликъ*^{SG&PL} 1. ‘збор, сонм, мноства’ і інш., 2. ‘выява’ і інш. × *лицы* (*лики*)^{PL.T.} ‘спевы, танцы, лікаванне, урачыстасць’ [5, вып. 8, с. 233]; *лице* (*лицо*)^{SG&PL} ‘твар’ і інш. × *лица*^{PL.T.} 1. ‘кніжныя ілюстрацыі’, 2. ‘скарочаны запіс знакаў з меладыйным зместам’ [5, вып. 8, с. 254–257]. Падобны выпадак: бел. *лічальнік*^{SG&PL} ‘аўтамат для аўтаматычнага ўліку, падліку’ × *лічальнікі*^{PL.T.} ‘прылада ў выглядзе чатырохвугольнай рамы з нанізанымі на папярочныя металічныя пруткі рухомымі костачкамі, якая служыць для арыфметычных падлікаў’ [3, т. 3, с. 56]. Семантычны варыянт можа быць замацаваны і праз катэгорыю іменнага роду: чэш. *lic*^{FEM} кніжн. ‘шчака’ × *lic*^{MASC} ‘верхні бок плоскіх прадметаў і тканін’ [2, sv. I, s. 1107].

Наступныя сучасныя рускія прыклады паказваюць увасабленне ад рознай лексічнай семантыкі праз марфалагічную транспазіцыю: *наличный*_{ADV} ‘той, што ёсць у наяўнасці’ × *наличные*_{SUBST} ‘грошы, якія ёсць у наяўнасці’ [6, т. II, с. 368]; *отлично*_{ADV} прыслоўе да *отличный* 1. ‘які адрозніваецца, непадобны’, 2. ‘вельмі добры, выдатны’ × *отлично*_{SUBST} ‘найвышэйшая адзнака па пяцібальнай сістэме’ × *отлично*_{PRAED} стан поўнага задавальнення × *отлично*_{PART} поўная згода, адабрэнне [6, т. II, с. 689].

Такім чынам, у гняздзе роднасных слоў магчыма знайсці прыклады словаўтваральнага і марфалагічнага маркіравання адрозненняў лексічнай семантыкі. Яны прадстаўлены рознымі тыпамі, з’яўляюцца лінгваспецыфічнымі і тлумачацца як гістарычна, так і структурна.

Літаратура

1. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка. – М.: Наука, 1974–. – [41 вып.].

2. Slovník spisovného jazyka českého: ve 4 sv. / Československá akademie věd, Ústav pro jazyk český; za vedení B. Havránka (hl. red.) [et al.]. – Praha: Academia, 1971. – 4 sv.

3. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства; пад аг. рэд. К. К. Атраховіча (К. Крапівы). – Мінск: Беларуская савецкая энцыклапедыя, 1977–1984. – 5 т.

4. Словник української мови: в 11 т. / Акад. наук Української ССР, Ін-т мовознавства; редкол.: І. К. Білодід (голова) [і інш.]. – Київ: Наукова думка, 1970–1980. – 11 т.

5. Словарь русского языка XI–XVII вв. / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка; гл. ред. Ф. П. Филин. – М.: Наука, 1975.

6. Словарь русского языка: в 4 т. / Акад. наук СССР, Ин-т русского языка; под ред. А. П. Евгеньевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Русский язык, 1981–1984. – 4 т.

Условия журналистского труда: трансформация и влияние новых технологий

*Ван Баоси, магистрант БГУ,
науч. рук. зав. каф. Федотова Н. А., канд. филол. наук, доцент*

В исследованиях, посвященных журналистике, интенсивно разрабатываются разнообразные аспекты редакционной деятельности [1; 2; 3], где уделяется внимание организации и управлению редакционной работы. Как отмечают исследователи, новые технологические условия меняют журналистику